

- Sciences. Abstracts* s. 14–15. Pisa: Università di Pisa.
- BOERRIGTER, REINA 2002: Identity-reflecting business names. Introduction to a research project on modern Dutch urban toponyms. – *21st International Congress of Onomastic Sciences. Abstracts* s. 15. Uppsala: Uppsala Universitet.
- KREMER, LUDGER 1996: Die Firma. Einige Beobachtungen zur Unternehmens-Namengebung. – Jörg Hennig & Jürgen Meier (toim.), *Varietäten der deutsche Sprache. Festschrift für Dieter Möhn* s. 357–370. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- 1998: Unternehmensnamen. Aspekte ihrer Namenkundlichen Betrachtung. – W. F. H. Nicolaisen (toim.), *Proceedings of the 19th international congress of onomastic sciences. Aberdeen, August 4–11*. Osa 1 s. 186–193. Aberdeen: University of Aberdeen.
- Övriga namn. *Handlingar från NORNA:s nittonde symposium i Göteborg 4–6 December 1991*. Toim. Kristinn Jóhannesson, Hugo Karlsson ja Bo Ralph. NORNA-rapporter 56. Uppsala 1994.

TUTKIMUKSIA KÄÄNNÖSSUOMESTA

Anna Mauranen ja Jarmo H. Jantunen (toim.) *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture A1. Tampere: Tampere University Press 2005. 280 s. ISBN 951-44-6231-9.

Kukapa kielenkäyttäjä ei olisi joskus huvittunut tai harmistunut jonkin käännetyin tekstin, vaikkapa käyttöohjeen, kieliasun kömpelyydestä. Kömpelyyttä ja kielellisiä kömmähdyksiä saatetaan kuitenkin pitää käännetyin kielen yleisominaisuuksina. Asenteet ja mielikuvat käännöksen huonommuudesta kääntämättömään kieleen verrattuna ovat pinttyneitä, vaikka tosiasiaa tutkimustulokset kielen laadusta voivat osoittaa päinvastaista (Jantunen 2004a; Tirkkonen-Condit 2002). Suomen kirjakielen kehityksen tutkimuksessa käännetty suomi on luonnollisesti ollut keskeinen tutkimuskohde, mutta kiinnostus nykykäännössuomeen tutkimuskohteena on ollut vähäistä. Käännössuomea kuitenkin julkaistaan, tuotetaan ja luetaan edelleen runsaasti, ja nykykäännösten välittämä kieli ja kulttuuri ovat väistämättä osa nykysuomalaisen kielenkäyttäjän arkea.

Käännössuomen suuren määrän, käännetyin kieleen kohdistuvien mahdollisten ennakkoluulojen sekä toisaalta lisääntyvän tutkimuksen vuoksi on tärkeää ja ajankohdasta kysyä, millaista käännöskieli todella on ja miten se poikkeaa alkuperäiskielestä. Näihin kysymyksiin vastaaminen on tavoitteena Anna Maurasen ja Jarmo H. Jantunen toimittamassa kirjassa *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*.

Kirja koostuu esipuheesta ja kahdestatoista artikkelista, jotka on jaettu neljäksi temaattiseksi kokonaisuudeksi. Kirjan toimittajat perustelevat teoksen esittelemän tutkimuksen tarpeellisuuden ja ainutlaatuisuuden jo esipuheessa (s. 7): vaikka jokainen suomalainen väistämättä törmää käännettyin suomeen niin työssään kuin vapaa-ajallaankin, käännössuomen kielellisistä ominaisuuksista on ollut olemassa vain vähän tutkimustietoa. Erityisesti käänn-

tämisen synnyttämiin piirteisiin kohdistuva ja käännöstä alkuperäiskieleen suhteuttava tutkimus on vielä nuorta. Näin ollen *Käännössuomeksi* onkin ensimmäinen kokonaisuus, johon on koottu nimenomaan suomennosten kieltä koskevia tutkimuksia.

ARTIKKELIEN YHTEISET LÄHTÖKOHDAT

Kirjan artikkeleissa tarkastellaan käännöstutkimuksen vaiheita, korpuslingvistiikkaa ja niin sanottuja käännösuniversaaleja. Käännösuniversaaleja koskevat hypoteesit liittyvät tiivistä käännöstutkimukseen ja sen kehitykseen. Käännösuniversaaleilla tarkoitetaan sellaisia piirteitä ja yleisiä ilmiöitä, joiden oletetaan esiintyvän käännöksissä riippumatta siitä, minkä kielten välillä käännetään (ks. Baker 1993, 1996; Eskola 2002; Jantunen 2004b). Vakiintuneiksi universaalihypoteeseiksi ovat etenkin Mona Bakerin (1993, 1996) ja Sara Laviosan (Laviosa-Braithwaite 1998; Laviosa 2002) aloitteesta muotoutuneet yksinkertaistuminen, eksplisiittistuminen, konventionaalistuminen ja epätyypilliset esiintymätaajuudet. Suomalaiset käännöstutkijat ovat lisänneet hypoteeseihin muun muassa epätyypilliset leksikaaliset yhdistelmät (Mauranen 2000) ja kohdekielen uniikkiainesten aliedustumisen (Tirkkonen-Conditi 2002, 2004). Jantunen (2004b: 46) mukaan monet universaalioletukset perustuvat ainakin jossain määrin epätyypilliseen kvantiteettiin, joko ilmiön yli- tai aliedustumiseen. Havainnot kielenainesten poikkeavista esiintymätaajuuksista ovat monien *Käännössuomeksi*-kirjankin artikkelien taustalla. Siinä esitellyissä tutkimuksissa ja esimerkeissä testataan ja analysoidaan universaalihypoteeseja monipuolisesti suomalaisen verrannollisen käännöstutkimuksen avulla.

Käännösuniversaalien ja ylipäättään käännetyt kielen tutkimuksessa uusia mah-

dollisuuksia ovat avanneet laajat elektroniset korpuksset. Myös *Käännössuomeksi*-kirjan artikkelien synnyssä suuri paino on aineistolla. Lähes kaikissa artikkeleissa käytetty aineisto on joko kokonaan tai ainakin osin peräisin Käännössuomen korpuksesta. Käännössuomen korpus on koostettu Joensuun yliopiston kansainvälisen viestinnän laitoksessa Savonlinnassa Suomen Akatemian rahoittaman tutkimushankkeen »Käännössuomi ja kääntämisen universaalit — tutkimus korpusaineistolla» tutkimustavoitteita varten. Hankkeen johtajana on toiminut toinen kirjan toimittajista, Anna Mauranen. Käännössuomen korpus on niin sanottu verrannollinen korpus, joka sisältää sekä alkuperäiskielisiä eli suoraan suomeksi tuotettuja tekstejä että näille verrannollisia käännösprosessin tuotoksena syntyneitä suomennoksia. Näin korpus mahdollistaakin käännössuomen vertailun nimenomaan alkuperäissuomeen lähdetekstin sijasta. Aineiston laajuus on 10 miljoonaa sanaa, ja se käsittää tekstejä kymmenestä eri lähdekielestä. (Esim. s. 8; Jantunen 2004b: 5.) Useat tämän teoksen kirjoittajista ovat olleet mukana »Käännössuomi ja kääntämisen universaalit — tutkimus korpusaineistolla» -projektissa ja julkaisseet aiemminkin siihen liittyviä tutkimuksia.

Käännössuomen korpus on kirjan tutkimuksia yhdistävä tekijä, joka yhtenäistää tutkimusotetta ja -tavoitteita sekä sujuvoittaa lukemista. Tosin Käännössuomen korpuksen, kuten myös universaalihypoteesien, esittely kertautuu artikkelista toiseen ja tuo täten paikoin hieman toistoa. Toisaalta kokoomateoksen artikkelien on oltava luettavissa myös yksitellen ja erikseen, mikä sujuukin tässä tapauksessa hyvin. Voi sanoa, että teoksen artikkelit keskustelevat keskenään ja tarkastelevat käännettyä kieltä monesta näkökulmasta ja monilla kielen tasoilla sanastosta syntaksiin.

Kirjan artikkeleissa käytetyt lähdekielet ja niiden määrä vaihtelevat kirjoittajittain. Vaikka käännössuomen korpus mahdollistaa monien lähdekielten aineiston käytön, useissa artikkeleissa keskitytään vain joihinkin tavallisimpiin lähdekieliin, kuten englantiin. Tutkimuksissa ei ole kuitenkaan jätetty huomiotta muitakaan kieliä. Tämä lienee tarkoituksenmukaista, mikäli todella pyritään pohtimaan, johtuvatko käännöskielen ja alkuperäiskielen väliset erot ensisijaisesti lähdekielestä vai käännösprosessista yleisesti.

Kielen kääntäminen on eri yhteyksissä ja eri aikoina katsottu sekä uhkatekijäksi että mahdollisuudeksi. *Käännössuomeksi* edustaa deskriptiivisen käännöstutkimuksen linjaa. Tämä näkyy siten, että teoksessa käännössuomen ja alkuperäissuomen vertailun päämäärä ei ole arvottaminen tai käännössuomen osoittaminen alkuperäissuomea huonommaksi. Normittamisen ja arvottamisen sijaan pohdittaviksi nousee käännöskieleen ja kääntämättömään kieleen liittyviä tyypillisyyksiä ja epätyypillisyyksiä. Vaikkei käännöskieltä arvotetaakaan, artikkeleista löytyy kannanottoja ja kommentteja, jotka koskevat käännöskielen epätyypillisyyksiä ja sen rikastuttavia, luovia tai vältettäviä vaikutuksia. Käännöskielen mahdollista vaikutusta alun perin suomeksi kirjoitettuun suomeen ei toki pidäkään sivuuttaa.

KÄÄNNÖSSUOMEN SYNNYSTÄ

Kirjan avaa OUTI PALOPOSKEN artikkeli »Käännössuomen synty». Artikkelin on sijoitettu omaksi kokonaisuudekseen ennen neljää useammasta artikkelista koostuvaa teemakokonaisuutta. Toisin kuin teoksen muut kirjoittajat, Paloposki ei artikkelissaan käsittele nykykäännössuomea ja sen tutkimusta vaan luo katsauksen käännössuomen syntyyn, käännetyt kielen merki-

tykseen suomen kielen kehittämisessä ja suomennetun suomen taustoihin. Paloposki esittelee tiiviisti mutta tähän yhteyteen kuitenkin riittävän laajasti kirjakielen luomisen ja kehityksen vaiheita sekä niitä uskonnollisia, poliittisia ja kulttuurisia tekijöitä, jotka ovat käännöskieleen ja kääntämiseen vaikuttaneet. Kirjoittaja muistuttaa (s. 19), että varhaisempina ajanjaksoina käännössuomi ja alkuperäissuomi eivät ole olleet suinkaan selvästi erotettavissa. Hän käy läpi varhaisen kääntämisen menetelmiä ja niihin liittyviä ongelmia.

Paloposki tarkastelee artikkelissaan 1800-luvun suomennoskirjallisuutta ja sen tehtäviä sekä sen merkitystä kansakunnan identiteetin rakentajana. Lisäksi Paloposki pohtii kääntämisen merkitystä kielen, etenkin sanaston, rikastuttamisen kannalta. Artikkelin tarjoaa historiallisen näkökulman käännöskielen erityisyyteen ja antaa pohdittavaa myös nykykäännöskielen tutkijalle.

TYYPILLISTÄ JA EPÄTYYPILLISTÄ KIELTÄ

Ensimmäinen, neljä artikkelia sisältävä kokonaisuus on nimeltään »Samoin vai toisin sanoin käännöksissä?». Sen artikkeleita yhdistää kiinnostus käännössuomen epätyypillisyyteen, etenkin epätyypillisiin esiintymätajuuksiin. Kirjassa esitellyt tutkimukset liikkuvat muutenkin kiehtovalla ja haastavalla alueella: lienee mahdotonta vedenpitävästi osoittaa, milloin käännössuomi poikkeaa alkuperäissuomesta liikaa. ANNA MAURASEN ja LIISA TIITTULAN »MINÄ käännössuomessa ja supisuomessa» sekä MIRA AUVISEN »*Sinä* käännössuomessa ja alkuperäissuomessa — kvantitatiivinen vertailu» tarkastelevat persoonan ilmaisemista ja sen eksplisiittisyyttä ja implisiittisyyttä sekä henkilöviittauksia alkuperäissuomessa ja käännössuomessa.

Persoonan ilmaisu on välttämätöntä kaikissa kielissä, mutta persoonan ilmaisemisen keinot ja käytänteet ovat eri kielissä erilaisia. Persoonailmausten kääntäminen onkin huomattava haaste kääntäjälle, kuten Mauranen ja Tiittula omassa artikkelissaan (s. 35) huomauttavat. Tutkimuksessa he tarkastelevat yksikön 1. persoonan ilmaisemista käännösuomessa ja vertailevat käännöstekstejä sekä alun perin suomeksi kirjoitettuihin teksteihin että käännösten lähdeteksteihin. Englanti ja saksa ovat tässä tutkimuksessa luontevia valintoja lähdekieliksi, sillä niiden systeemi edellyttää persoonapronominien käyttöä ja henkilöviittausten eksplisiittisyyttä eri tavalla kuin suomen, jossa ilmisubjekti ei ole 1. ja 2. persoonassa pakollinen. Erikseen tarkastellaan suomelle ominaista persoonailmaisun keinoa, nollapersoonaa, ja sen käännösvastineita.

Maurasen ja Tiittulan, kuten myös Auvisen, tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että kääntäjillä on persoonaa ilmaistessaan taipumus suosia lähdetekstin ilmaisutapoja, vaikka ne eivät välttämättä olisikaan kohdekielelle kaikkein ominaisimpia. Maurasen ja Tiittulan tutkimuksen mukaan englannista ja saksasta suomeen käännetyssä kielessä yksikön ensimmäinen persoona ilmaistaan useammin eksplisiittisesti persoonapronominilla kuin alkuperäis-suomessa, jossa pelkät verbin persoonamuodot sekä muut kuin henkilöviitteiset valinnat ovat tyypillisiä. Käännösuomessa näyttää siis olevan pyrkimys ilmaista persoona supisuomea eksplisiittisemmin, lähdekielen mallin mukaisesti. Maurasen ja Tiittulan artikkelissa universaalihypoteeseista eksplisiittistymishypoteesin lisäksi saa tukea uniikkien elementtien hypoteesi, jonka mukaan kohdekielelle tyypilliset, lähdekielestä puuttuvat elementit ovat käännöksissä aliedustettuina (Tirkkonen-Condit 2002, 2004).

Auvinen tarkastelee tutkimuksessaan geneerisesti käytetyn yksikön toisen persoonan esiintymistäajuuksia ja käyttötapoja sekä alun perin suomeksi kirjoitetussa että englannista suomennetussa tekstissä. Auvisen tutkimus osoittaa, että käännösuomessa esiintyy geneeristä *sinää* huomattavasti runsaammin kuin alkujaan suomeksi kirjoitetussa tekstissä. Auvinen tuo esille yksikön toisen persoonan geneeriseen käyttöön liittyviä etuja, mahdollisuuksia ja ongelmia. Kannatettava on Auvisen esittämä ajatus tutkia geneerisen yksikön toisen persoonan käytön yleisyyttä muistakin lähdekielistä kuin englannista käännettyissä teksteissä.

Kokoelman kolmannessa ja neljännessä artikkelissa tutkitaan venäjistä käännettyä suomea ja verrataan sitä alkuperäis-suomeen. MIHAIL MIHAILOV pohtii artikkelissaan »Venäjistä käännettyssä suomessa on enemmän 'hyvyyttä'» lähdekielen ja -kulttuurin vaikutuksia käännösten sanastoon. Artikkelin nimi viittaa Mihailovin tutkimustulokseen, jonka mukaan adjektiivi *hyvä* on huomattavasti yleisempi venäjistä käännettyssä suomessa kuin alkuperäis-suomessa. Mihailov esittelee lyhyesti kulttuurisidonnaisia sanoja, jotka esiintyvät vain joko alkuperäisteksteissä tai käännösteksteissä, sekä ennen kaikkea tarkastelee sanojen esiintymätaajuuksia korpuksissa sanaluokittain. Kirjallisuuden syntyajan kohta, tekstien aiheet ja kirjallisuudenlaji saattavat selittää esiintymistäajuuksien eroa venäjistä käännettyssä suomessa ja alkuperäis-suomessa. Artikkelista löytyy paljon kiinnostavia yksityiskohtia, joskin artikkeli on luonteeltaan melko luettelomainen.

Sekä Mihailov että etenkin HANNU TOMMOLA artikkelissaan »Empiirisiä havaintoja ja kriittisiä huomioita käännösuomesta» tuovat esiin kääntäjän tietoisuuden merkityksen käännösprosessissa. Puheenvuorossaan Tommola ei pidä deskriptiivisen, korpuspohjaisen käännöstutkimuksen

metodeita ja hypoteeseja aina kuvaavina ja tarkoituksenmukaisina ja toivoo deskriptiiviseltä tutkimukselta ennakkoluulottomuuden rinnalle kriittisyyttä ja selvempiä näkemyksiä käännösnormeista ja niiden muutoksesta. Tommolan artikkelin kiinnostava ja keskeinen lähtökohta on ajatus, jonka mukaan kääntäjät paitsi toimivat lähdekulttuurin välittäjinä myös vievät eteenpäin mahdollisia muutoksia ja uudistuksia, jotka saattavat käännöskielen kautta levitä myös alun perin suomeksi tuotettuun kieleen.

Tommolan kaksi tapaustutkimusta testaavat tiettyjen rakenteiden ja ilmausten mahdollista siirtymistä venäjistä suomenetun kielen kautta suomeen. Toisin kuin Tommola alun perin oletti, konsessiivista *jopa jos* -rakennetta ei käännösuomen aineistosta löydy ollenkaan. Kääntäjät eivät siis ole alkaneet täyttää funktionaalisia aukkoja lähdekielen mallin mukaisesti. Myöskään Tommolan oletus *kyllin, riittävästi* ja *tarpeeksi* -tyyppisten vahvistussanojen yliedustumisesta venäjistä käännetyssä suomessa ei osoittaudu todeksi. Hänen havaintojensa mukaan ammattikäntäjät eivät siis näytä olevan johdettavissa harhaan — he eivät anna lähdekielen käytänteiden sumentaa tietoisuuttaan kohdekielen ominaislaadusta. Kriittisellä Tommolallakin näyttää lopulta olevan vankka usko suomalaisten ammattikäntäjien ammattitaitoon.

UNIIKKIAINEKSET JA KIELELLINEN YKSINKERTAISTUMINEN

Väistyvätkö kielen omaperäiset ainekset vieraiden vaikutteiden tieltä tai muuttuuko kieli yksinkertaisemmaksi käännettäessä? Näitä kysymyksiä pohtivat SONIA TIRKKONEN-CONDIT ja SAMPO NEVALAINEN jaksossa »Uniikkeja aineksia ja yksinkertaista kieltä?».

Artikkelissaan »Häviävätkö uniikki-ainekset käännösuomesta?» Tirkkonen-

Condit tarkastelee suomen kielessä indoeurooppalaisiin kieliin verrattuna uniikkiaineksiin luettavan *kin*-liitepartikkelin esiintymistapaajuuksia ja käyttötapoja alkuperäissuomessa ja englannista käännetyssä suomessa. Liitepartikkeli *-kin* osoittautuu yleisemmäksi alkuperäissuomessa kuin käännösuomessa. Englannin kieli saattaa käännettäessä ohjata esimerkiksi konnektiivien ja adverbien käyttöön silloinkin, kun *kin*-partikkeli olisi luonteva käännösvastine. Tirkkonen-Condit (s. 124) on sitä mieltä, että tietoinen uniikkiainesten huomiointi käännösprosessissa voi ehkäistä käännösten niin sanottua epäsuomalaisuutta ja käännösmäisyyttä.

Tärkeä havainto Tirkkonen-Conditin tutkimuksessa on myös se, että alun perin suomeksi kirjoitetuissa teksteissä vaihtelu eri kirjoittajien välillä on suurempaa kuin suomeksi käännetyissä teksteissä eri kääntäjien välillä (s. 125). Tämä tutkimus ja kirjoittajan näkemykset tukevat näin käännösuniversaaleista esitettyä oletusta, jonka mukaan käännöskieli on varioimatompaa ja vähemmän normeista poikkeavaa kuin alkuperäiskieli. Samankaltaisia havaintoja tuovat tässä kokoelmassa esiin myös Mihailov (s. 94) ja TIINA PUURTINEN.

Sampo Nevalaisen artikkelilla »Köyhyykö kieli käännettäessä? Mitä taajuuslistat kertovat suomennosten sanastosta» on tiiviitä yhteyksiä Tirkkonen-Conditin artikkeliin, ja ne muodostavatkin hyvän kokonaisuuden. Nevalainen pohtii käännöskielen yksinkertaistumishypoteesia käännösuomen sanaston valossa. Hän erittelee yksinkertaistumisen ja yhdenmukaistumisen käsitteitä käännöskielessä ja esittelee aiempia yksinkertaistumisoletuksia koskevia tutkimustuloksia. Nevalainen käyttää useita kvantitatiivisia menetelmiä ja löytää tukea yksinkertaistumishypoteesille. Hänen taajuuslistansa paljastavat muun muassa, että suomennoksissa yleisimpien sanojen osuus

kaikista sanoista on suurempi kuin alkupe-
räissuomessa ja että suomennosten sanasto
on yhtenäisempää kuin alkuperäissuomen.
Nevalainen esittää osuvasti, että vaikka
kvantitatiiviset menetelmät eivät tuo sel-
vyyttä sanastollisten erojen syihin eikä lukija
käännöstekstiä lukiessaan eroja käytännössä
huomaisikaan, määrälliset erot voivat olla
osaltaan luomassa sitä »mystissävyistä ko-
konaiskuvaa, joka saa käännökset tuntumaan
nimenomaan käännöksiltä» (s. 156).

KÄÄNNÖSSUOMEN ANALYYSIA KONTEKSTISSA

Jaksossa »Sanan ja kontekstin rajoilla» JAR-
MO HARRI JANTUNEN ja HANNU KEMPPANEN
paneutuvat käännöskielen sanastollisiin
ominaispiirteisiin ja sanojen ja tekstien
kontekstiin. Jantusen tutkimuksessa analy-
soidaan synonyymisten astemääritteiden *hy-
vin* ja *kovin* avulla synonyymisten ilmausten
käyttöä ja kontekstuaalisia valintoja kää-
nnössuomessa. Jantusen tutkimuksesta sel-
viää, että molemmat astemääritteet *hyvin*
ja *kovin* yliedustuvat käännössuomessa
lähdekielestä riippumatta ja että erityises-
ti kollokationaaliset rakenteet muuttuvat
käännöskielessä. Määritteet *hyvin* ja *kovin*
kuitenkin myös eroavat kontekstuaalisilta
piirteiltään melkoisesti, joten käännössuo-
men leksikkaa koskevissa tulkinnoissa tulee
olla maltillinen. Kirjoittaja nostaa artikkelis-
saan esiin tärkeän huomion havaintoyksikön
valinnan merkityksestä tutkimustuloksille.

Kemppasen tutkimus puolestaan osoit-
taa, että epätyypillisuus saattaa ilmetä myös
diskurssin tasolla. Artikkelissaan »Avain-
sanoja, ideologiaa ja lojaaliutta» Kemp-
panen tutkii sanastollisia eroja korpus-
lingvistisen avainsana-analyysin ja sen eri
vaiheiden avulla. Hän pyrkii selvittämään
syitä käännöskielen ja alkuperäiskielen
eroihin, joten hän on rajannut tutkimusai-
neistonsa käsittämään vain yhden diskurs-

sin, historiatekstit, ja yhden lähdekielen,
venäjän. Kemppanen analysoi lähde- ja
kohdekulttuurin vaikutusta ja tekstin ideo-
logisen funktion näkymistä käännettyissä
historiateksteissä. Hän huomioi myös eri-
tyisesti historiatekstien kääntämiseen liit-
tyviä erityispiirteitä, kuten historiatekstien
mahdollista arkaluonteisuutta ja kääntäjän
lojaaliuspyrkimyksiä. Tutkimus osoittaa,
että käännöksissä keskeisiä ovat ’ystä-
vyys’-merkityksiset sanat (*ystävyyys*, *yh-
teistyö*, *sopimus*), kun taas alun perin suo-
meksi kirjoitetut historiatekstit ovat esitys-
tavaltaan kielteisempiä. Kääntäjä tulee siis
tuottaneeksi suomalaisittain epätyypillistä
historian diskurssia.

KÄÄNNÖSSUOMEN SYNTAKTISIA PIIRTEITÄ

Kokoelman viimeisessä jaksossa »Suo-
mennosten suomen syntaksianalyysia»
tarkastellaan käännössuomen lausera-
kenteita ja syntaksin tasolla ilmeneviä
epätyypillisyyksiä. Jakson artikkeleista
nousee esiin lähdekielen synteettisyyden
tai analyttisyyden vaikutus kohdekieleen
käännettäessä. Jakson tutkimukset vahvis-
tavat oletusta, että uniikkeihin aineisiin voi
kuulua myös lauserakenteita.

Jakson aloittaa TIINA PUURTISEN artikkeli
»Käännössuomen piirteitä lastenkirjallisu-
udessa». On hienoa, että teoksessa on yksi
yksinomaan käännetyn lastenkirjallisuuden
ominaisuuksia tarkasteleva tutkimus, sillä
käännösten osuus Suomessa ilmestyvästä
lastenkirjallisuudesta on merkittävä. Puur-
tisen tutkimuksesta selviää, että sekä refe-
ratiivi-, temporaali- että finaali rakenne ovat
selvästi yleisempiä käännettyssä kuin alun
perin suomeksi kirjoitetussa lastenkirjalli-
suudessa. Koska infinitiivirakenne ekspli-
koi vähemmän kuin vastaava sivulause, on
informaatio etenkin lapsilukijan kannalta
esitetty kovin tiiviisti ja raskaasti. Puurtisen

(s. 220) mukaan suomennosten infiniittisten rakenteiden runsauden voikin tulkita universaaliolietuksiin kuuluvan eksplisiittistymisen vastaiseksi. Puurtinen laajentaa kuvaa käännetyistä lastenkirjallisuudesta tarkastelemalla infiniitivirakenteiden lisäksi konnektoreita, sanastoa ja puhekielisiä ilmauksia korpusaineistossaan. Hän kommentoi konventionaalisuutta ja konservatiivista norminmukaisuutta käännetyssä lastenkirjallisuudessa: puhekielisiä ilmauksia näkyy käännöksissä vältettävän, vaikka suomeksi kirjoitetuissa lastenkirjoissa ne ovat tavallisia.

Artikkelissaan »Lauserakenteiden käytön piirteitä» SARI ESKOLA tarkastelee lauserakenteita suomalaisessa nykykirjallisuudessa sekä englannista ja venäjistä suomennetussa nykykirjallisuudessa. Lauseenvastikkeiden lisäksi hän analysoi myös muita syntetisoivia rakenteita, jotka voivat korvata sivulauseen. Eskolan tutkimuksesta selviää, että syntetisoivat rakenteet joko ali- tai yliedustuvat käännöskirjallisuudessa ja että lisäksi niiden käyttötavat voivat poiketa alkuperäisluomesta. Eskolan havainnot ovat siis osin vastakkaisia Puurtisen lastenkirjallisuutta koskevan tutkimuksen tulosten kanssa: Eskolan kaunokirjallisuuden korpuksen käännösuomessa käytetään referatiivirakenteita hyvin vähän alkuperäisluomeen verrattuna, kun taas Puurtisen käännetyä lastenkirjallisuutta koskevat tulokset osoittivat päinvastaista. Eskolan tutkimus vahvistaa oletusta lähdekielen mallin vaikutuksesta käännöskielen lauserakenteisiin, niiden yleisyyteen ja käyttöön.

HANNA AROSEN tutkimuksen kohteena ovat parenteesit eli lauseyhteydestä irralliset lisäykset. Aronen olettaa, että syntaksiltaan suomea analyytisemmasta englannista suomeen käännetyt tekstit sisältävät enemmän parenteseja kuin alun perin suomeksi kirjoitetut tekstit. Parenteesien määrän lisäksi hän tarkastelee käännösuomen ja alkuperäisluomen parenteesien rakennet-

ta siltä kannalta, sisältyykö parenteseihin finiittinen verbi. Lisäksi Aronen kiinnittää huomiota parenteesien leksikaalisiin indikaattoreihin eli parenteseille ominaisiin sanoihin tai ilmauksiin. Suomea typologisesti analyytisempi englanti osoittautuu parenteseja suosivammaksi kuin suomi. Käännösuomen ja alkuperäisluomen parenteesit eroavat siinä, että englannista käännettyjen tekstien parenteesit sisältävät finiittisiä verbinmuotoja, alun perin suomeksi kirjoitetujen tekstien parenteesit taas ovat tavallisesti nominaalisia. Myös Aronen korostaa, että tarvitaan laajempia tutkimuksia tulosten tarkentamiseksi.

LOPUKSI

Käännösuomeksi-kirjassa esitellyt tutkimukset osoittavat, että käännösuomi voi poiketa alkuperäisluomesta kielen eri tasoilla. Artikkelien kirjoittajat analysoivat käännösuomen erityisyyttä ja vertaavat sen piirteitä alkuperäisluomeen, tarkastelevat kääntämisen universaaliolietuksia sekä esittävät näkemyksiään kääntämisen ja käännösprosessin vaikutuksista kieleen. Kirjoittajien välillä voi nähdä eroja siinä, miten välttämättömänä he pitävät käännös- ja alkuperäisluomen erojen syiden selittämistä sekä poikkeaviin käännösvalintoihin ohjaavien tekijöiden jäljittämistä. Toisia tutkijoita, kuten ehkä kielenkäyttäjiä yleisemminkin, käännösuomen erot ja epätyypillisyydet alkuperäisluomeen verrattuna häiritsevät enemmän kuin toisia: he ovat hanakampia selvittämään, missä vaiheessa ja miksi käännöskieleen hiipii vieraalta tuntuvia elementtejä ja vierauden tuntua.

Kirja antaa monipuolisen ja ajanmukaisen kuvan käännösuomesta, sen tutkimuksesta sekä tutkimusmenetelmistä. Kirjoittajat ovat suunnanneet rohkeasti tuoreen tutkimusalueen pariin, mutta he pyrkivät silti arvioimaan käyttämiään menetelmiä

kriittisesti eivätkä sorru liian rajuihin tai yleistäviin tulkintoihin käännöskielen ominaisuuksista ja omalaatuisuudesta. Kovin runsaat selitykset ja tulkinnat eivät kirjan linjaan sopisikaan, ja niistä siinä viisaasti pidättäydytään.

Voi sanoa, että teos kokonaisuudessaan vastaa sille asetettuja odotuksia, täyttää tekijöidensä asettamat tutkimustavoitteet ja ennen kaikkea tarttuu rohkeasti kiinnostaviin haasteisiin. Kirjoittajat näyttävät olevan yksimielisiä siitä, että suomalainen käännöstutkimus on ottanut harppauksia eteenpäin, mutta paljon huolellista tutkimusta tarvitaan vielä lisää. Ilahduttavaa on se vuoropuhelu, jota suomalaisen käännöstutkimuksen parissa työskentelevät käyvät keskenään ottaen samalla huomioon sekä aiemman että tulevan käännöstutkimuksen haasteineen ja ongelmineenkin.

Kirjan avulla lukija voi suunnistaa sekä kotimaisille että kansainvälisille käännöstutkimuksen keskeisille lähteille. Teos itsessään on hyvä johdanto käännösuomen ominaisuuksista ja suomalaisen käännöstutkimuksen tilasta kiinnostuneille opiskelejoille ja tutkijoille. ■

HANNA JOKELA

Sähköposti: hakajo@utu.fi

LÄHTEET

- BAKER, MONA 1993: Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. – Mona Baker, Gill Francis & Elena Tognini-Bonelli (toim.), *Text and technology: In honour of John Sinclair* s. 223–250. Amsterdam: John Benjamins.
- 1996: Corpus-based translation studies: The challenges that lie ahead. – Harold Somers (toim.), *Terminology, LSP and translation: Studies in language engineering. In honour of Juan C. Sager* s. 233–250. Amsterdam: John Benjamins.
- ESKOLA, SARI 2002: *Syntetisoivat rakenteet käännösuomessa. Suomennetun kaunokirjallisuuden ominaispiirteiden tarkastelua korpusmenetelmillä*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 30. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- JANTUNEN, JARMO H. 2004a: Suomenosten kieliasu puntarissa. – *Virittäjä* 108 s. 559–572.
- 2004b: *Synonymia ja käännösuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 30. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- LAVIOSA, SARA 2002: *Corpus-based translation studies: Theory, findings, applications*. Amsterdam: Rodopi.
- LAVIOSA-BRAITHWAITE, SARA 1998: Universals of translation. – Mona Baker (toim.), *Routledge encyclopedia of translation studies* s. 288–291. London: Routledge.
- MAURANEN, ANNA 2000: Strange strings in translated language: A study on corpora. – Maeve Olohan (toim.), *Intercultural faultlines. Research models in translation studies I: Textual and cognitive aspects* s. 119–142. Manchester: St. Jerome Publishing.
- TIRKKONEN-CONDIT, SONJA 2002: Translationese, a myth or empirical fact? A study into the linguistic identifiability of translated language. – *Target* 14 (2) s. 207–220.
- 2004: Unique items — over or under-represented in translated language? – Anna Mauranen & Pekka Kujamäki (toim.), *Translation universals: Do they exist?* s. 177–184. Benjamins Translation Library 48. Amsterdam: Benjamins.